

Самійло Кішка – народний герой козацької доби. (Нова назва вулиці Рози Люксембург)

Відповідно до закону про декомунізацію у Черкасах, станом на квітень 2016 року, перейменовано майже 90 вулиць і провулків, у тому числі й вулицю Рози Люксембург, на якій розташовано КЗ «Третя Черкаська міська лікарня швидкої медичної допомоги» ЧМР.

За даними довідника «Назви вулиць, провулків і площ м. Черкаси» (1893-1992) ця вулиця змінювала свою назву декілька разів: до 1893р. вона мала назву - Петрівська, у 1893-1908 роках - Гуржіївська, 1908-1916 роки - Кладовищенська, 1916р.-1923р. – Гуржіївська с продовженням вул. Московська і Борисівська, 1923- 1941роки – Борисівська, 1941 - квітень 2016 – Рози Люксембург (під час окупації 1941-1943рр. - Івана Богуна).

З квітня 2016 року згідно Розпорядження голови Черкаської ОДА від 28.04.2016 №195 вулиця Р.Люксембург перейменована і має дві назви: Гуржіївська- від її початку до вул. Молоткова та Самійла Кішки - від вул. Бидгощська до закінчення.

Отже, нова адреса КЗ «Третя Черкаська міська лікарня швидкої медичної допомоги» ЧМР – м.Черкаси, вул. Самійла Кішки, №210.

Хто ж такий Самійло Кішка?

Історія, нажаль, не залишила достовірних, документально підтверджених фактів з його біографії. Про життя та ратні звитяги народного героя козацької доби ми знаємо лише з козацького літопису, з народних дум, пісень та переказів (найбільш відома «Дума про Самійла Кішку»). Лише завдяки фольклору дослідники дізналися щодо його перебування в турецькому полоні, де він 25 років був прикутий до лави веслярів на галері, про організований ним бунт і повстання бранців та повернення разом з ними на Січ.

С. Кішка був не лише хоробрим, а й кмітливим, мудрим, «бо вмів ладити з королівською владою заради збереження козацьких вольностей...». Скориставшись із ситуації, гетьман домігся від польського короля Сигізмунда III скасування банації (закону про визнання козаків поза законом) і, таким чином, значно поліпшив становище реєстрових козаків у Речі Посполитій.

За переказами, саме Самійлові Кішці належить заслуга створення перших козацьких чайок, пристосованих для походів річками та морем. Він перший флотовець, котрий відкрив козацькому флоту шлях в Чорне море і опанував чорноморський район плавання, створив тактику бою козацької ескадри з турецьким флотом та тактику штурму морських фортець.

Після повернення з полону С.Кішка побудував на честь Миколи Чудотворця, який вважався покровителем запорожців, у Києві на Подолі дерев'яну церкву Миколи Доброго, яка, нажаль, невдовзі згоріла. (На цьому місці у ХУІІІ ст. було побудовано іншу церкву з такою же назвою, дзвінниця якої збереглася до тепер).

Різні публікації, у т.ч. підручники, історичні видання, не кажучи вже про інтернет-ресурси, наводять не лише різні дати і місце деяких важливих подій, але й такі відомості, які суперечать одна одній. Наприклад, різні дати народження і смерті, обставини смерті, соціальний стан батьків (простий козак – брацлавський шляхтич), участь у воєнних походах під час перебування у турецькому полоні, участь у походах на чолі війська у віці 99 років тощо.

Більш-менш достовірні друковані джерела – енциклопедії, підручники, історичні дослідження та нариси надають про Самійла Кішку наступну інформацію.

Самійло Кішка (Самойло, Самуїл Кішка, Кошка, Кошич, он же Матвій Кушка) – кошовий атаман, гетьман реєстрового запорізького козацтва (1574-1575рр. та 1600-1602рр.). Народився і похований, за однією із версій, у Каневі на Черкащині.

За даними УРЕ (т.6, видання 1961р.) дата народження та смерті С.Кішки невідома.

У 70-х роках ХУІ ст. С. Кішка брав участь у морських походах запорожців проти султанської Туречини, потрапив у полон, де перебував близько 25 років. У 1599 році (приблизно у віці 69 років), перебуваючи на галерах поблизу міста Гьозлева (Козлов, зараз - Евпаторія), очолив повстання українських невільників, які перебили яничар і повернулися на Січ. Після загибелі гетьмана Семена Скалозуба у 1600 році С.Кішку було обрано (вдруге) запорізьким гетьманом. На чолі загону козаків у складі польського війська брав участь (1600-1602рр.) у походах до Молдови та Лівонії. Подальша доля невідома, за іншими джерелами він загинув у 1602 році.

Академик Б.Сушинський у книзі «Козацькі вожді України» (Одеса, 2006) також пише, що дата народження С.Кішки невідома, а дата смерті – 1602 рік. На Січ він прийшов ще у молодому віці, одразу після смерті (1563р.) гетьмана Дмитрія (Байди) Вишневецького. У 1574 році, після смерті Михайла Олександровича Вишневецького, став гетьманом запорізьким.

Розпочав будувати флотілію чайок. Першочерговим завданням вважав якомога скоріше закінчити ворожнечу між реєстровими й сечовими козаками. Об'єднавши козацтво, Кішка, на прохання про допомогу воеводи Валахії (Румунії) Михая, повів своє військо проти турків і допоміг Михайю одержати перемогу, а згодом, разом з польським війском, рушив у похід до Молдови. Ця війна була

тривалою і виснажливою, надовго запам'ятали запорожці цю інфляндську (лівонську) службу.

Загинув Кішка в бою від ворожої кулі у 1602 році. (але є й інші версії: одна з них – під час облоги одного з ворожих міст йго випадково застрелив ктось зі своїх, невдоволених).

Історик Нартов В.В. у книзі «Найвидатніші гетьмани та кошові атамани України» (Харків, 2007р.) пише, що С.Кішка – гетьман реєстрового козацтва (1600-1601) походив із брацлавського роду Кошичів або Кошів з міщанської родини. Брав участь у морських походах запорожців у 70-х роках ХУІ ст. проти турків, на заклик Яна Замойського із запорізьким козацтвом виступав проти Молдови, під час цього походу був скинутий з гетьманства.

Автор також згадує інші найбільш значні події з життя Кішки, наводить висловлювання щодо Самійла Кішки знаних українців, зокрема М.Грушевського, С.Соловйова, Д.Яворницького та інших, уривки з роману П.Куліша «Чорна рада», з підручників та довідників з історії України, а також уривок з народної пісні:

Кішку-Самійла по волі поздоровляли:

«Здоров,- кажуть, - здоров, Кішко Самійлу,
Гетьмане запорозький! Не загинув есі у неволі.

Не загинеш і з нами, козаками, на волі!»

Правда, панове, полягла Кішки Самійла голова

В Києві-Каневі монастирі...

Слава не умре, не поляже!...

У збірці «Козацькі ватажки та гетьмани України» (Львів, 1991р.) коротко розповідається про неспокій на Запоріжжі і складний стан козацтва під протекторатом Польщі у другій половині ХУІ ст. та роль гетьмана С.Кішки у приміренні реєстрових та запорізьких казаків, відміну баніції, про походи до Молдови і Лівонії та положення козаків під час цих походів.

Вікіпедія наводить такі суперечливі відомості. Самійло Кішка (Самойло, Самуїл, він же Матвій Кушка – український (малоросійський) козачий кошовий атаман, гетьман Війська Запорізького (1574-1575рр. та 1599-1602рр.). Народився в 1530 році у родині простого козака в Каневі, країна – Польща.

Очолював казацьке військо в Инфляндській компанії 1568-1583рр.(?) (але відомо, що у 1575-1599 роках був у полоні), декілька морських походів, зокрема на Гьозлев, Ізмаїл, Очаків, Белгород-Дністровський.

Будучи гетьманом /у друге – 1601-1602рр./ домігся від польського короля Сигизмунда III Вази відміни баніції (закон про визнання козаків поза законом), що призвело до відновлення козацтва як суспільного стану. На чолі 4-тисячного козацького загону брав участь в польсько-шведській війні в Лівонії, йго

загіном було завойовано Вітебськ. Щодо подальшого життя достовірних даних немає.

Одні дослідники свідчать, що він загинув 28 лютого 1602 року під час Інфляндської війни в бою біля міста Полтсамаау в Ливонії, був перевезений і похований в Каневі.

За другою версією С.Кішка брав участь в Цецорській битві (польсько-турецька боротьба за Молдавію) 1620р. В цьому ж році помер (йому мало б бути тоді 90 років, дехто стверджує, що він загинув у бою 1629 року, тобто у віці 99 років).

Використана література:

1. Козацькі ватажки та гетьмани України. Укладено на основі «Історії України-Русі» Миколи Аркаса / Упорядники Я.Мельничук, Б.Карабін. – Львів: Редакційно-видавничий відділ обл. управління по пресі, 1991, с.37-38.

2. Нартов В.В. Найвидатніші гетьмани та кошові отамани України. – Харків, 2007, с. 35-39.

3. Сушинський Б. Козацькі вожді України. Історія України в образах її вождів та полководців ХУ – ХІХ століть.: Історичні есе у двох томах. Т.1. – Одеса, 2006, стор. 182-186.

4. Самійло Кішка: Народна дума. – Українські народні думи та історичні пісні./ Упорядник П.Д.Павлій та ін. – К.: Вид-во АН УРСР, 1955.

5. УРЕ. Т.6. – К.: Головна редакція Української радянської енциклопедії, 1961, стор.461.

6. Кривенко С.І., Портянко О.А., Соса П.П. Назви вулиць, провулків і площ м. Черкаси (1893 - 1992). – Черкаси: «Сіяч», 1992. – 32с.

7. Перейменовані об'єкти топоніміки у Черкасах (92 назви). // Акцент. – 2016. - №33, 10 серпня. – С.4.

8. Перелік об'єктів топоніміки міста Черкаси, які перейменовані протягом 2015-2016рр. (станом на 28.04.2016). – 89 позицій.

Інформацію підготувала Бравова Л.О. – провідний бібліотекар.
2016р.